ликим рахунком, – зазначає Г. Васильєв, в Конституції закладено скоріше не баланс, а конфліктність виконавчої та законодавчої гілок» [2, с. 3].

Сформована за радянських часів доправова свідомість населення, сьогодні посилюється ще й умовами системної економічної і соціальної кризи українського суспільства. У масовій суспільній свідомості України, – зазначає М. Козюбра, – «продовжують домінувати уявлення про право виключно як про знаряддя політики, інструмент примусу, зведену в закон волю, якщо не якогось окремого пануючого класу, то, принаймні, керівної частини суспільства» [3, с. 29].

Джерелами сучасної кризи правової системи виступають такі суспільні явища як: залежність правової системи від політичного і адміністративного втручання; неефективність механізмів правозастосовної практики; професійна кадрова незабезпеченість; криза національно-правового типу правосвідомості та правової культури; неконтрольовані масштаби запозичення іноземних політико-правових форм, що суперечать вітчизняному соціальному контексту.

Одним з важливих заходів щодо поліпшення якості законодавства є його систематизація, яка забезпечить упорядкування і удосконалення законодавчих та інших нормативно-правових актів і безсумнівно зведення їх у єдину внутрішньо узгоджену систему. Звісно, що в правовій державі, яку ми прагнемо відбудувати, необхідно говорити про відповідність закону праву, під останнім розуміючи так зване «природне право», яке грунтується на моралі, свободі, справедливості та рівності. І тільки тоді буде можливість об'єктивно оцінити якість законодавства, адже закони створюють люди для людей, і без людей вони реалізовуватися не можуть.

Проте варто зазначити, що правова система України, що формується, вбирає в себе весь позитивний досвід попереднього багатовікового розвитку вітчизняного права і має цілеспрямований вектор розвитку – міжнародні стандарти прав людини і рішення Європейського суду з прав людини.

За сучасних умов європейський вибір України – це одночасно й рух до стандартів реальної демократії, інформаційного суспільства, соціально-орієнтованого ринкового господарства, що базується на принципах верховенства права і забезпеченні реалізації прав і свобод людини і громадянина. Тому правова реформа, яка сьогодні здійснюється в нашій країні, має бути спрямована, перш за все, на забезпечення та захист прав людини і громадянина. Її успіх значною мірою залежатиме від готовності та здібності державних інституцій, і в першу чергу, судових і правоохоронних органів, сприймати своє призначення як служіння людині, охороняти і захищати її права та свободи, забезпечувати її безпеку.

Проте, слід виходити з того, що межі реалізації прав і свобод особи визначаються системою соціальних цінностей, конституційними та іншими законодавчими приписами. Тому важливим завданням юридичної науки є розробка ефективних механізмів і юридичних засобів раціонального поєднання суспільних та особистих інтересів, вирішення конфліктів між реалізацією прав людини і суспільними інтересами.

Для України є корисним вивчення й урахування правового досвіду європейських правових систем, пов'язаного з утвердженням і реалізацією прав та свобод людини, формуванням громадянського суспільства і побудови правової держави [4, с. 167-174]. Основне завдання європейської інтеграції України, її руху до Європи – повернення обличчям до людини, забезпечення реалізації її прав, її свободи в умовах державної організації, піднесення її гідності, економічного процвітання і соціальної захищеності, гарантій і захисту її фундаментальних прав та свобод. Україна повинна вжити відповідних заходів щодо забезпечення поступового приведення її законодавства у відповідність із законодавством Європейських співтовариств.

Література:

1. Селіванов В.М. Демократичний вимір конституційної реформи в Україні: обумовленість і необхідність // Право України. – 2003. – № 8. – С. 17-24.

2. Васильєв Г. Конституційний аспект політичної реформи // Віче. – 2003. – № 4. – С. 3-11.

3. Козюбра М. Право як явище культури //Право та культура: теорія і практика. /Міжнародна науково-практична конференція 15-16 травня 1997 року. – Київ.: МП Леся, 1997. – С. 28-30.

4. Шевчук С. В. Роль порівняльного права у процесі європейської інтеграції України //Порівняльне правознавство: сучасний стан та перспективи розвитку: Збірник наукових статей /За ред.. Шемчушенка Ю. С., Кресіна О. В.. – К.: ІДП НАН України, 2006. – С. 167-174.

ФУНКЦІЇ ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Рибікова Г. В.
старший викладач кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового Юридичного інституту
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна

Термін «функція» походить від латинського слова functia, яке означає виконання, здійснення і є міжгалузевою категорією, яка використовується для характеристики будь-яких динамічних структур.

Як відмічає С. Д. Гусарєв, категорія функції є однією з центральних категорій теоретичної науки, за допомогою якої розкриваються питання сутності соціального призначення явищ, висвітлюється спрямованість впливу, а функціональний підхід розглядається як один із головних у юриспруденції, причому не слід ототожнювати поняття «функції суб'єкта» та поняття «функції діяльності суб'єкта», які розрізняються глибиною висвітлення питання, ступенем його деталізації [1, с. 175–176, с. 179].

Враховуючи функціональний підхід функції правової експертизи нормативно-правових актів слід розглядати як функції особливого виду юридичної практичної діяльності, які за формою здійснення діяльності можна віднести до контрольно-наглядових функцій [1, с. 184].

«Функції правових експертиз» як поняття запропонував І. О. Закіров, визначаючи їх як систему усталених напрямів впливу результатів проведеного експертного дослідження на правові відносини, обумовленого сутністю, призначенням для суспільства, цілями та поставленими перед ним завданнями [4, с. 10].

Концептуально важливими для визначення сутності функцій правової експертизи нормативно-правових актів є запропоновані І. О. Закіровим ознаки функцій правових експертиз, до яких він відносить зумовленість сутністю та призначенням самого експертного дослідження, визначеність напрямом впливу результату проведеної експертизи, тісний взаємозв'язок із іншими функціями, усталений напрям впливу в межах певного експертного дослідження [4, с. 19].

Визначення функцій правової експертизи пропонує Т. О. Дідич, який розуміє під ними основні напрямки дослідження проектів нормативно-правових актів щодо їх відповідності основним принципам нормопроектування та загальноприйнятим традиціям побудови проектів юридичних документів [2, с. 186].

Автор уважає, що зміст поняття функції правової експертизи нормативно-правових актів є ширшим за запропонований Т. О. Дідичем. Отже, функціями правової експертизи нормативно-правових актів пропонуємо вважати напрямки діяльності із забезпечення якості законодавства шляхом проведення експертного дослідження нормативно-правових актів з метою усунення їх невідповідності необхідним вимогам.

Класифікацію функцій правової експертизи розробили О. М. Шишпаренок, І. О. Закіров з урахуванням того, що їй властиві як функції, які виконує експертиза як родове поняття та функції, притаманні саме цьому виду діяльності. До загальних експертних функцій О. М. Шишпаренок та І. О. Закіров відносять дослідницьку, діагностичну, прогностичну, аргументаційну, пояснювальну, орієнтаційну функції.

До числа спеціальних (приватних) функцій зазначені вчені пропонують віднести профілактичну, захисну, коригувальну, доказову, перевірочну, миротворчу, гармонізуючу, відновлювально-фрагментарну функції [6, с. 19; 4, с. 11].

У свою чергу, не розрізняючи функцій експертизи як родового та видового поняття, Т. О. Дідич відносить до функцій правової експертизи такі: системостворюючу, коригуючу, контрольну, забезпечення комплексності та конструктивності процедури нормопроектування, аналітичну, прикладну [2, с. 186–187].

В якості однієї із функцій правової експертизи нормативно-правових актів З. Загиней виділяє герменевтичну функцію, яка спрямована на виправлення недоліків тексту [3, с. 265].

Відповідно до завдань, які поставлені перед правовою експертизою нормативно-правових актів автор вважає, що вона покликана виконувати такі функції (в залежності від того відносяться вони до родових функцій експертизи або до видових): загальні (діагностичну, інформаційну, інформативну, аналітичну,

аргументаційну) та спеціальні (порівняльну, корегувальну, превентивно-захисну, прогностичну).

Погоджуємось із визначенням діагностичної функції, яке запропонував В. Ю. Туранін, зокрема, її зміст полягає у визначенні стану правового регулювання суспільних відносин, що підлягають врегулюванню об'єктом експертизи на момент її проведення, а також властивості об'єкта експертизи [5, с. 56].

До загальних функцій правової експертизи можна віднести інформаційну, зміст якої полягає як у збиранні необхідної інформації для проведення експертизи, а також у наданні інформації замовнику експертизи. Разом з тим, увагу привертають характеристики інформації, отриманої внаслідок проведення правової експертизи, які виділяє І. О. Закіров, а саме: адекватність, повнота, корисність, доступність [4, с. 20], до яких варто додати своєчасність або актуальність інформації.

Важливою загальною функцією правової експертизи нормативно-правових актів виступає аналітична функція, яка полягає у аналізі та оцінці нормативно-правового акта, які спрямовані на детальне дослідження, вивчення характеристик, що в результаті формує повне уявлення про об'єкт експертизи.

Ще однією загальною функцією правової експертизи нормативно-правових актів можна назвати аргументаційну функцію, яка проявляється в послідовному обґрунтуванні, логічному поясненні отриманих висновків.

До спеціальних функцій правової експертизи нормативно-правових актів відносимо коригувальну функцію, яка має на меті виправити правотворчі помилки та помилки в правовому регулюванні.

Як вбачається, важливими спеціальними функціями правової експертизи є превентивно-захисна та юридична прогностична функції. Вони полягають у недопущенні прийняття або дії нормативно-правових актів, які містять норми, що суперечать актам вищої юридичної сили або складені із порушенням правил юридичної техніки, а також полягають у захисті прав та законних інтересів юридичних, фізичних осіб, попередженні потенційних правопорушень. Цими функціями передбачено складання висновку щодо характеру правових наслідків впливу предмета експертизи на суспільні відносини, зокрема оцінки впливу на стан та тенденції злочинності в державі або її регіоні, що має на меті попередити прийняття та визнати нечинним нормативно-правовий акт, який призведе до виникнення конфліктних ситуацій.

Отже, правова експертиза нормативно-правових актів поліфункціональна, всі функції взаємопов'язані між собою і загалом спрямовані на досягнення цілей та завдань правової експертизи.

Література:

1. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. – К.: Знання, 2005. – 375 с.

2. Дідич Т. О. Нормопроектування: теоретико-правовий аспект: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. / Дідич Тарас Олегович. – К., 2006. – 218 с.

3. Загиней З. Кримінально-правова герменевтика: монографія / З. Загиней. – К.: Видавничий дім «АртЕк», 2015. – 380 с.

4. Закиров И. А. Правовая экспертиза: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: 12.00.01 / И. А. Закиров. – Нижний Новгород, 2008. – 27 с.

5. Туранин В. Ю. Проблемы экспертизы терминологии законопроекта / В. Ю. Туранин //Современное право. – 2008. – № 6. – С. 56–60.

6. Шишпаренок О. Н. Проблемы производства правовой экспертизы / О. Н. Шишпаренок // Академический юридический журнал.– 2010. – № 1(39). – С. 16–21.

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ ЛЮДИНИ

Холоднюк С. З.
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
м. Київ, Україна

В умовах розбудови в Україні правової держави, формування громадянського суспільства, актуалізуються філософські та філософсько-правові проблеми ідентифікації та самоідентифікації людини в оточуючому середовищі. Продовжують на сьогодення поставати нетривіальні проблеми визначення місця людини в соціумі: або вона є елементом, «гвинтиком» в механізмі держави, або є Творцем буття, як власного, так і зовнішнього – природного і соціального. У даному контексті значущими виглядають проблеми визначення соціальної цінності людини. Особливого значення вони набувають у зв'язку із об'єктивацією соціальної цінності людини в праві, взаємовідношення «людина» – «право» – «суспільство», необхідністю «оцінити» людину через призму правових цінностей тощо. Отже, наразі виникають аксіологічно-правові проблеми розуміння соціальної цінності людини: такої людини, що «процвітає» та «бореться за існування» в XXI столітті, яке характеризується діалектичним сполученням гуманізму та непримиримого релігійного фундаменталізму, глобалізації та регіональної локалізації, раціонального осмислення світу та його ірраціонального знищення.

Людина в науковій літературі визначається як біосоціальна істота, вона має мислення, мову, здатна створювати знаряддя праці, а також використовувати їх у своїх цілях [1, с. 5; 2, с. 23]; людина соціалізується завдяки спілкуванню в колективі, трудовій діяльності, критичній оцінці оточуючого середовища та самокритиці. Проте, людина має ще одну важливу ознаку – духовність, яка і відрізняє її від інших живих істот; тому варто підтримати думку ряду вчених, що людина має біологічну, соціальну та духовну сутності (біосоціодуховна істота) [1, с. 6; 2, с. 25].

Така людина створює для себе цінності, «живе» в світі цінностей. Проте, виникає питання: що є «цінність»? В науковій літературі відсутня її універсальна дефініція. Наведемо кілька визначень. Так, це може бути те, що почуття і розум диктують визнати особливо значущим із усього, що є, в ім'я чого проживається життя, а не заради чогось іншого; це результат багатовікового соціального досвіду, досягнення суспільства, світоглядних принципів, уявлень та розуміння людини, що є ідеалом; це узагальнені, стійкі уявлення про те, що відповідає якимось потребам, інтересам, намірам, цілям, планам людини; це значиме для людини в предметному та ідеальному світі для задоволення потреб людей; це значущість, корисність предметів і явищ, це ціль, ідеал, це і значущість і ідеал [3, с. 161; 4, с. 27; 5, с. 215; 6, с. 4; 7, с. 25].

Наведені визначення свідчать про те, що *цінність невіддільна від людини*, це *дещо, яке є значущим для неї* (як реальне, так і ідеальне). Наявність різних визначень цінностей не заперечує факту їх класифікації. Вчені за різними критеріями виділяють такі групи цінностей, як-то: предметні і духовні; матеріальні і духовні, предметні і суб'єктні; цінності другорядного значення, повсякденного попиту, вищі цінності; матеріальні, суспільно-політичні і духовні [3, с. 163; 6, с. 4; 8, с. 256-259]. Також існують цінності-цілі та цінності-засоби, цінності-ідеали, цінності-речі та цінності-властивості речей; індивідуальні, групові або колективні, загальнонародні і загальнолюдські цінності, соціальні, політичні, економічні, правові, моральні, релігійні, етичні, естетичні цінності, східні і західні цінності тощо.

Яке ж місце займає людина в ієрархії наведених цінностей? До проблеми визначення місця людини у Всесвіті, соціумі зверталось багато мислителів. Так, відома крилата фраза давньогрецького філософа Протагора, що «людина – міра всіх речей»; І. Кант проблему цінностей пов'язував саме з людиною, її розвитком, з метою, а не засобом. Історія людських спільнот свідчить про постійну боротьбу за людину як цінність, про намагання змінити її становище в суспільстві. Отже, варто розглядати *людину як вищу (абсолютну) цінність, самоцінність,* вона є цінність-ціль, всі ж інші цінності – є цінностями-засобами. Цінність людини має інтегральний, синтезний характер по відношенню до всіх інших цінностей. Така гуманістична і аксіологічна інтерпретація людини є аксіомою і пов'язана з тим, що поза людиною втрачається сенс будь-якої цінності: всі вони перестають існувати. Абсолютна цінність людини якби «розщеплюється» на дві складові: перша стосується ціннісного ставлення однієї людини до іншої, друга – ціннісного ставлення до себе.

Таке філософське розуміння цінності людини є основою для філософсько-правового осмислення соціальної цінності людини. Проте, переконані, що соціальна цінність людини має розумітись через призму правових цінностей. Вони складаються з двох груп: власних (ідея права, ідея стабільної законності) [9, с. 261], ідея правопорядку, ідея правового закону, правові норми) та соціальних, що були об'єктивовані в праві, закріплені в нормах права. Такими є фундаментальні загальнолюдські цінності, як-то: демократія, мир, гуманізм, безпека, добро, краса, людське життя, збереження природного навколишнього середовища тощо. Крім них, в нормах права можуть закріплюватись різноманітні моральні, релігійні, етичні, економічні та інші цінності, притаманні певному конкретному суспільству.